

Таким чином, аналітичні процедури можуть застосовуватися не лише для підтвердження вірогідності облікових і звітних даних, але й при наданні широкого спектра консультаційних послуг, а також у процесі внутрішнього аудиту з метою оцінки ефективності роботи організації й, зокрема, ефективності управління дебіторською заборгованістю.

Висновки. Дебіторська заборгованість є одним з видів активів практично в будь-якому підприємстві та займає приблизно до 30% у складі активів сільськогосподарського підприємства. Але дебіторська заборгованість є небажаним явищем, адже не відомо буде вона погашена чи ні. Саме тому на сільськогосподарських підприємствах необхідно запровадити службу внутрішнього аудиту, основними завданнями якої має бути контроль за наявною дебіторською заборгованістю, визначення її величини, датами її погашення, усунення причин виявлення безнадійної дебіторської заборгованості.

Із цією метою розроблена програма внутрішнього аудиту розрахунків з покупцями й замовниками для сільськогосподарських підприємств. Запропоновано під час проведення внутрішнього аудиту використовувати створені авторами аналітичні процедури для вибору форм і методів перевірки розрахунків з покупцями й замовниками в сільськогосподарських підприємствах.

Вважаємо, що використання запропонованих рекомендацій з організації та проведення внутрішнього аудиту має дозволити сільськогосподарським підприємствам зменшити обсяг дебіторської заборгованості та збільшити відповідно потоки грошових коштів.

1. Аудит : підручник / за ред. Г. М. Давидова, М. В. Кужельного. – К. : Знання, 2009. – 495 с.
2. Білик М. Д. Організація і методика аудиту сільськогосподарських підприємств : підручник / М. Д. Білик. – К. : КНЕУ, 2003. – 628 с.
3. Павлова Г. Є. Фінансовий облік активів аграрних підприємств : навчальний посібник / Г. Є. Павлова, О. В. Чернецька. – Донецьк : Юго-Восток, 2012. – 393 с.
4. Рудницький В. С. Внутрішній аудит : методологія, організація : монографія / В. С. Рудницький. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 106 с.
5. Усач Б. Ф. Контроль і ревізія : підручник / Б. В. Усач. – К. : Знання-Прес, 2001. – 253 с.
6. Шадурська Л. І. Організація контролю дебіторської заборгованості господарюючого суб'єкта [Електронний ресурс] / Л. І. Шадурська – Офіц. сайт НБУ ім. Вернадського. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua.

УДК 338:242

ББК 65.32

Горлачук В.В.¹, Коваленко О.Ю.²

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

¹Чорноморський державний університет
імені Петра Могили,
кафедра економіки підприємства та землеустрою,
54000, м. Миколаїв, вул. 68 десантників, 10,
тел.: 0512769278;

²Миколаївський національний університет
імені В.О.Сухомлинського,
м. Миколаїв

Анотація. У статті висвітлено методичний підхід до аналізу фінансової конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та обґрунтовано його основні етапи й методи. Досліджено питання оцінки фінансової конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства на коротко- та довгострокову перспективу.

Ключові слова: методичний підхід, фінансова конкурентоспроможність, сільськогосподарські підприємства, фінансовий аналіз, платоспроможність.

Anotation. In the article the methodical approach to the analysis of financial competitiveness of the agricultural enterprises is developed and its basic stages and methods are proved. The question of an estimation of financial competitiveness of the agricultural enterprise on short – and long-term prospect is investigated.

Key words: methodical approach, financial competitiveness, agricultural enterprises, the financial analysis, solvency.

Вступ. Забезпечення фінансової конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств України набуває нині особливої актуальності, оскільки їх розвиток стримується низьким рівнем фінансового забезпечення, платоспроможного попиту, нестачею власних оборотних коштів, нерівномірністю грошових потоків від операційної діяльності, що, у свою чергу, призводить до виникнення значної кредиторської заборгованості. Фінансова конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств зумовлена джерелами формування їх капіталу, ефективністю розміщення фінансових ресурсів, структурою фінансування та іншими факторами. У чинному законодавстві України поки що не існує офіційно визнаних методик оцінки фінансової конкурентоспроможності підприємства. Проте адекватність результатів аналізу залежить від застосування такого методичного підходу, який найбільш об'єктивно оцінює всі можливі фактори конкурентоспроможності.

Питанням фінансової конкурентоспроможності підприємств присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені: Т.Ю.Горшкова [1], В.А.Мошнов [4], Ю.А.Смирнов [7], М.В.Чухрій [8], Л.О.Шемчук [9] та ін. В їх працях висвітлені теоретичні та методологічні аспекти конкурентоспроможності підприємств, аналіз тенденцій розвитку конкурентоспроможності.

Незважаючи на те, що особливості розвитку теорії й практики конкурентоспроможності широко обговорюються в наукових публікаціях вітчизняних і зарубіжних учених, питання методичних основ аналізу фінансової конкурентоспроможності розроблені недостатньо й потребують додаткових досліджень.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка методичного підходу до аналізу фінансової конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, який дозволяє врахувати дію внутрішніх і зовнішніх факторів конкурентоспроможності й оцінити її на коротко- та довгострокову перспективу.

Результати. В умовах активних глобалізаційних процесів, що відбуваються в національній економіці, кожен автор, який досліджує проблеми конкурентоспроможності економіки, формулює свій підхід до визначення сутності фінансової конкурентоспроможності.

М.В.Чухрій у своїй праці [8, с.28] виділяє складові конкурентоспроможності підприємства: інноваційний потенціал, стратегія розвитку та фінансова конкурентоспроможність. Автор зазначає, що конкурентоспроможність підприємства – це його здатність зберігати й розширювати свої позиції на ринку товарів і послуг, яка визначається конкурентоспроможністю продукції, технологічним рівнем, організацією виробництва та праці, ефективністю управління й фінансів. Проте він недооцінює роль і значення фінансової конкурентоспроможності, оскільки про ефективність функціонування підприємств, у першу чергу, свідчать його платоспроможність, прибутковість, фінансовий і майновий потенціал.

Ю.А.Смирнов [7] визначає фінансову конкурентоспроможність підприємств як можливість здійснювати конкурентну боротьбу в ринкових умовах, підтримуючи таку структуру капіталу, яка забезпечує кредитоспроможність і зростання ринкової вартості підприємства. Повністю погоджуючись з думкою вченого, звернемо увагу, що передумовою виникнення такої можливості є стійкий фінансовий стан підприємства, який комплексно характеризується системою фінансових показників, що і є внутрішніми факторами конкурентоспроможності. Своєчасне врахування їх впливу мінімізує нега-

тивний вплив факторів зовнішнього середовища, сприяє адаптації підприємств до змін ринкової кон'юнктури.

Російський науковець В.А.Мошнов [4] обґрунтовує конкурентні переваги, які визначають ринкові позиції суб'єкта господарювання в такому контексті: конкурентоспроможність товару, фінансовий стан підприємства, ефективність маркетингової діяльності, рентабельність продажу, імідж підприємства, ефективність менеджменту. Під час оцінки фінансового стану за цією методикою застосовується лише аналіз абсолютних показників, за винятком коефіцієнта забезпеченості власними оборотними коштами. Проведення такого аналізу не дозволяє враховувати такі важливі фактори фінансової конкурентоспроможності підприємств, якими є ділова активність, платоспроможність (фінансова стійкість), рентабельність, оскільки потребує застосування низки відповідних відносних показників і коефіцієнтів.

М.І.Круглов [3] обґрунтовано доводить, що конкурентоспроможність підприємства є системою економічних категорій, яка складається з таких елементів: конкурентоспроможність продукції й фінансова конкурентоспроможність. За її допомогою виявляється перевага зазначеного виробника за рівнем задоволення споживачів продукцією та ефективності фінансово-господарської діяльності.

На думку Т.Ю.Горшкової [1], ключовими аспектами забезпечення конкурентоспроможності підприємства є ступінь ліквідності, ділова активність, доходність, платоспроможність підприємства, залучення зовнішніх фінансових ресурсів, загальний фінансовий стан підприємства.

Л.О.Шемчук [9] вважає, що конкурентоспроможність підприємства не слід відділяти від конкурентоспроможності його продукції – це взаємозумовлені поняття, особливо коли йдеться про зовнішній ринок, на якому аналогічної продукції більше, ніж на внутрішньому ринку, і де Україна протягом багатьох років займала останні місця за рівнем конкурентоспроможності бізнесу серед 102 країн світу. Під конкурентоспроможністю підприємства автор розуміє таку його здатність, яка забезпечує, в умовах конкурентного ринку, проведення ефективної фінансово-господарської діяльності й отримання прибутків.

На нашу думку, під фінансовою конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств слід розуміти такий їх фінансовий стан, який віддзеркалює не лише досягнення та результати за всіма видами діяльності за певний період, а й визначає передумови розвитку підприємства на довгострокову перспективу. Внутрішніми факторами конкурентоспроможності є оптимальна структура майна, прибутковість, рентабельність, платоспроможність, ділова активність. До зовнішніх факторів належать наявність платоспроможного попиту на продукцію, мінімальна залежність від постачальників сировини й ресурсів, дебіторів і кредиторів та ін.

Рівень фінансової конкурентоспроможності визначається за результатами фінансового аналізу, для проведення якого застосовуються дані річної фінансової звітності. Для зовнішніх аналітиків річна фінансова звітність підприємств з 1998 року надається Державною установою “Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України” [5].

Як об'єкт дослідження авторами взято в основу сільськогосподарське приватне акціонерне товариство (ПАТ) “Україна”, яке функціонує в Доманівському районі Миколаївської області, спеціалізуючись на вирощуванні зернових, технічних культур і розведенні птиці. При цьому воно систематично оприлюднює результати своєї господарської діяльності, що дозволяє об'єктивно оцінити його фінансову конкурентоспроможність.

Виходячи з того, що методики визначення фінансової конкурентоспроможності не дають відповіді на раніше поставлену проблему, оцінку фінансової конкурентоспроможності ПАТ “Україна” здійснимо на базі методичних прийомів і методів фінансового

аналізу. Власне фінансовий аналіз підприємств України, згідно з Наказом № 49/121 від 26.01.2001 р. Міністерства фінансів України [6], складається з таких етапів:

- 1) оцінка майнового стану підприємства та динаміка його зміни;
- 2) аналіз фінансових результатів діяльності підприємства;
- 3) аналіз ліквідності;
- 4) аналіз ділової активності;
- 5) аналіз платоспроможності (фінансової стійкості);
- 6) аналіз рентабельності.

Таким чином, аналіз фінансової конкурентоспроможності передбачається на всіх етапах комплексного фінансового аналізу, результати якого є підставою прийняття управлінських рішень на короткострокову перспективу.

Важливе місце в майні підприємства ПАТ “Україна” займають обігові кошти – частина коштів, вкладена в поточні активи. Якщо у 2010 році їх частка у структурі майна складала 72,1%, то у 2011 році – 48%, коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів дорівнював відповідно 2,58 та 0,94 при нормативному значенні на рівні одиниці. Оскільки платоспроможність як важлива складова фінансової конкурентоспроможності підприємства визначається насамперед рівнем забезпеченості поточними (оборотними) активами, розрахункове значення цього коефіцієнта дозволяє констатувати, що підприємство у 2010 році мало високу мобільну структуру активів і мобільний баланс, хоч у 2011 році відбулося їх різке зниження. Аналіз спеціальних показників оборотності обігових коштів підтверджує факт зниження його платоспроможності за такими показниками: оборотність активів і запасів (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз оборотності обігових коштів ПАТ “Україна” (розраховано авторами за [5])

Показник	Умове позначення	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін	За 2011 рік	За 2010 рік	Відхилення
Оборотність активів (оборотні), ресурсо-віддача, коефіцієнт трансформації	K_T	Скільки отримано чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (далі – виручка) на одиницю коштів, інвестованих в активи	Збільшення	1,55	3,36	-1,81
Фондовіддача основних засобів та інших необоротних активів	$\Phi_{o.f.}$	Ефективність використання необоротних активів	Збільшення	2,31	1,72	0,59
Коефіцієнт оборотності обігових коштів (оборотні)	K_o	Кількість оборотів обігових коштів за період; скільки виручки припадає на одиницю обігових коштів	Збільшення	1,65	1,37	0,28
Період одного обороту обігових коштів (днів)	$Ч_o$	Середній період від витрачення коштів для виробництва продукції до отримання коштів за реалізацію продукції	Зменшення	217,87	262,49	-44,62
Коефіцієнт оборотності запасів (оборотні)	$K_{o.z.}$	Кількість оборотів коштів, інвестованих у запаси	Збільшення	-1,35	-1,17	-0,18

Продовж. табл. 1

Період одного обороту запасів (днів)	Ч _з	Період, протягом якого запаси трансформуються в кошти	Зменшення, якщо це не загрожує дефіцитом матеріальних ресурсів	267,51	308,25	40,74
--------------------------------------	----------------	---	--	--------	--------	-------

Звернемо увагу, що ситуація, яка склалася на підприємстві, є неоднозначною – загальна вартість майна підприємства у 2011 році збільшилася на 8 554 тис. грн, або 66,2%, а динаміка валюти балансу також показує її стрімке зростання на 66,2%, що поки що не дає підстави стверджувати про погіршення конкурентоспроможності підприємства. Крім того, фінансові результати ПАТ “Україна” свідчать, що підприємство є прибутковим: сума чистого прибутку зросла у 2011 році на 2 017 тис. грн, або 30,2%, і склала 6 855 тис. грн, сума чистого прибутку в розрахунку на одну звичайну акцію відповідно зросла із 190 до 270 грн. Але негативним є зменшення на балансі підприємства нерозподіленого прибутку на 6 573 тис. грн, або 48,4%, що вказує на те, що в підприємства у звітному періоді виникли боргові зобов’язання. У зв’язку із цим, виникає необхідність аналізу стану ліквідності підприємства, тобто можливості перетворення активів у грошові кошти. За його результатами підприємство є абсолютно ліквідним, хоч у 2011 році спостерігалось зниження ліквідності в межах норми (табл. 2).

Поточна дебіторська заборгованість ПАТ “Україна” у 2010 році, за нашими розрахунками, складала 15%, а у 2011 році – 7% від активу його балансу, маючи середній термін погашення 44–45 днів, а сумнівні борги відсутні. Що стосується кредиторської заборгованості, то її збільшення у 2011 році порівняно з 2010 роком на 719 тис. грн, або 57,8%, потребує особливої уваги та детального вивчення. Для аналізу стану кредиторської заборгованості використано коефіцієнти, що належать до групи показників ділової активності. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості ($k_{КЗ}$) розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини кредиторської заборгованості, що свідчить про швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, який аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, який надається підприємству [2]:

$$k_{КЗ} = \frac{\Phi 1(S(\text{з р. 520 до р. 600})\text{гр. 3}) + S(\text{з р. 520 до р. 600})\text{гр. 4}}{2}$$

де $\Phi 1, \Phi 2$ – форми фінансової звітності; S – сума рядків.

Таблиця 2

Аналіз ліквідності ПАТ “Україна” (розраховано авторами за [5])

Показник	Умовне позначення	Економічний зміст	Оптимальне значення	Значення показників		
				за 2010 рік	за 2011 рік	відхилення
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	К _{п.л.}	Характеризує достатність обігових коштів для погашення боргів протягом року	> 1	7,49	5,29	-2,19
Коефіцієнт швидкої ліквідності	К _{ш.л.}	Показує, скільки одиниць найбільш ліквідних активів припадає на одиницю термінових боргів	0,6–0,8	2,92	0,88	-2,04

Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{ал.}$	Характеризує готовність підприємства негайно ліквідувати короткострокову заборгованість	> 0	1,32	0,04	-1,28
Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	$K_{д/к}$	Указує на здатність розрахуватися з кредиторами за рахунок дебіторів протягом одного року	> 1	3,30	4,68	1,38
Чистий оборотний капітал, тис. грн	$Ч_{о.к.}$	Указує на спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання та розширювати подальшу діяльність	> 0	8 470	8 430	-40

Підставивши цифрові значення в буквеній вираз формули (1), отримаємо:

$$k_{кз} = \frac{12774}{(845+651)/2} = 24,5 \text{ на кінець періоду.}$$

Строк погашення кредиторської заборгованості підприємства в такому разі розраховується як середньорічний:

$$T_{пкз} = \frac{\text{тривалість періоду}}{\text{коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості}}$$

$$T_{пкз} = \frac{360}{24,4} = 14,8 \text{ днів.}$$

Зазначимо, що строк погашення кредиторської заборгованості ПАТ “Україна” відповідає рекомендованому значенню [6], перевищення терміну погашення дебіторської заборгованості над кредиторською на 30 днів свідчить про задовільну поточну платоспроможність підприємства. Разом з тим перспективна платоспроможність підприємства залежить від його фінансової стійкості, тому, вважаємо, конкурентоспроможність підприємства найбільш об'єктивно можна оцінити за результатами саме такого аналізу.

Незаперечним є той факт, що фінансова стійкість – одна з найважливіших ознак фінансово-економічної діяльності підприємства й означає, що підприємство не має заборгованості перед бюджетом, соціальними фондами, вчасно розраховується з робітниками, службовцями, акціонерами, гарантує кредитним установам повернення кредитів і сплату відсотків, не залежить від змін ринкової кон'юнктури.

У чинному законодавстві України поняття фінансова стійкість і платоспроможність є поняттями тотожними й визначаються встановленою системою коефіцієнтів: коефіцієнта платоспроможності (автономії), коефіцієнта фінансування, коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами й коефіцієнта маневреності власного капіталу [6]. Платоспроможність підприємства за цією методикою оцінюється на певну дату за даними балансу, тому є суб'єктивною й ступінь її точності залежить від розриву в часі. Здійснюючи аналіз платоспроможності підприємства, у першу чергу беруться до уваги статті, що характеризують наявність грошових коштів на поточному рахунку, оскільки ці ресурси найбільш ліквідні й можуть бути залучені в господарську діяльність.

Фінансова стійкість ПАТ “Україна”, за результатами проведеного нами коефіцієнтного аналізу, є оптимальною, бо всі розрахункові значення показників свідчать про здатність підприємства до забезпечення техніко-економічної стабільності й ефективної адаптації до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі (табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) ПАТ “Україна” (розраховано авторами за [5])

Показник	Умовне-позначення	Економічний зміст	Оптимальне значення	Значення показників		
				за 2010 рік	за 2011 рік	відхилення
Коефіцієнт автономії	$K_{авт}$	Характеризує: можливість підприємства виконувати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів; незалежність від позикових джерел	$> 0,5$	0,90	0,87	-0,03
Коефіцієнт фінансової залежності	$K_{ф.з.}$	Визначає: скільки одиниць сукупних джерел припадає на одиницю власного капіталу	≤ 2	1,11	1,15	0,04
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	K_m	Показує: частку власних обігових коштів у власному капіталі	> 0	0,68	0,41	-0,27
Коефіцієнт фінансування	$K_{ф.с.}$	Характеризує: рівень забезпеченості заборгованості власними коштами	< 1	9,31	6,62	-2,68
Коефіцієнт фінансової стійкості	$K_{ф.с.}$	Показує: частку стабільних джерел фінансування в їх загальному обсязі	0,85-0,90	0,91	0,91	0
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$K_{о.з.}$	Показує забезпеченість підприємства власними оборотними засобами	$> 0,1$	1,1	1,2	0,1

Такий стан фінансових ресурсів означає, що їх розподіл і використання в короткостроковому періоді забезпечують зростання прибутковості, рентабельності, ринкової вартості капіталу підприємства на основі збереження платоспроможності в межах нормативного рівня.

Фінансова стійкість за трикомпонентним показником фінансової стійкості показує, що не всі ресурси, вкладені в господарську діяльність підприємства, можуть забезпечувати самофінансування та незалежність його від зовнішніх джерел фінансування. При цьому зберігається можливість відновлення рівноваги за рахунок поповнення джерел власних коштів і збільшення власних оборотних активів [2]:

$$\bar{S} = \{S_1(\pm E^B), S_2(\pm E^T), S_3(\pm E^S)\},$$

де функція визначається таким чином:

$$S(x) \begin{cases} 1, \text{ якщо } x \geq 0 \\ 0, \text{ якщо } x \leq 0. \end{cases}$$

$\pm E^B$ = надлишок (+) або недостача (-) власних оборотних коштів;

$\pm E$ = надлишок (+) або недостача (-) довгострокових джерел формування запасів і витрат;

$\pm E^S$ = надлишок (+) або недостача (-) загальної величини джерел формування запасів.

Наявність власних оборотних коштів визначається за формулою:

$$K_{в.об} = BK - HA,$$

де $K_{в.об}$ – наявність власних оборотних коштів;

BK – власний капітал;

HA – необоротні активи.

Таким чином, $K_{в.об} = 7\,928$ тис. грн станом на 2010 рік,

$K_{в.об} = 7\,458$ тис. грн станом на 2011 рік.

Вартість функціонуючого капіталу визначимо як наявність власних оборотних і довгострокових позикових джерел для формування запасів і витрат за формулою [2]:

$$K_{в.д.} = (BK + K^T) - HA,$$

де $K_{в.д.}$ – наявність власних оборотних і довгострокових позикових джерел коштів;

K^T – довгострокові кредити банків та інші довгострокові зобов'язання.

Отже, станом на 2010 рік $K_{в.д.} = 7\,957$ тис. грн.

Станом на 2011 рік $K_{в.д.} = 8\,311$ тис. грн.

Загальну величину основних джерел формування запасів визначимо як наявність власних, довгострокових і короткострокових джерел формування запасів і витрат за формулою [2]:

$$K_3 = (BK + K^T) - HA + K^t = E^T + K^t,$$

де K_3 – загальна сума джерел коштів для формування запасів;

K^t – короткострокові кредити банків.

$K_3 = 7\,957$ тис. грн станом на 2010 рік,

$K_3 = 9\,605$ тис. грн станом на 2011 рік.

Отже, у 2010 році стійкість фінансового стану ПАТ “Україна” є абсолютною:

$$\begin{cases} \pm E^B \geq 0, \\ \pm E^T \geq 0 \quad \bar{S} = (1,1,1) \\ \pm E^S \geq 0. \\ 2243 \geq 0, \\ 2272 \geq 0 \quad \bar{S} = (1,1,1) \\ 2272 \geq 0. \end{cases}$$

У 2011 році фінансовий стан підприємства був нестійким, що пов'язано з порушенням платоспроможності. При цьому зберігається можливість відновлення рівноваги за рахунок поповнення джерел власних коштів і збільшення власних оборотних активів:

$$\begin{cases} \pm E^B \leq 0, \\ \pm E^T \leq 0 \quad \bar{S} = (0,0,1) \\ \pm E^S \geq 0. \\ -1214 \leq 0, \\ -361 \leq 0 \quad \bar{S} = (0,0,1) \\ 993 \geq 0. \end{cases}$$

Тип фінансової стійкості підприємства ПАТ “Україна” у 2010–2011 роках, його економічний зміст та алгоритм проведених розрахунків наведемо в табл. 4.

Таблиця 4

Тип фінансової стійкості підприємства ПАТ “Україна” (розраховано авторами за [5])

Показник, тис. грн	2010 рік	2011 рік	Тип фінансової стійкості	Економічний зміст
Вартість запасів (3)	5 685	8 672	-	Вартість матеріальних оборотних коштів підприємства
Власні оборотні кошти ($K_{в.об}$)	7 928	7 458	-	Наявність власних оборотних коштів

Продовж. табл. 4

Функціонуючий капітал ($K_{в.д.}$)	7 957	8 311	-	Власні оборотні кошти та довгострокові кредитні джерела формування запасів
Загальна величина основних джерел формування запасів (K_3)	7 957	9 605	-	Загальна величина основних джерел формування запасів
Надлишок (+) або недостача (-) власних оборотних коштів ($\pm E^B$)	2 243	-1 214		Наявність власних оборотних коштів
Надлишок (+) або недостача (-) довгострокових джерел формування запасів і витрат ($\pm E^T$)	2 272	-361		Наявність власних оборотних і довгострокових позикових джерел для формування запасів і витрат
Надлишок (+) або недостача (-) загальної величини джерел формування запасів ($\pm E^S$)	2 272	933		Основні джерела формування запасів
Трикомпонентний показник типу фінансової стійкості $S = [S(\pm E^B), S(\pm E^T), S(\pm E^S)]$	1	0	абсолютна фінансова стійкість – $S=(1,1,1)$	Усі запаси підприємства покриваються власними оборотними коштами
	1	0	нормальна фінансова стійкість – $S=(0,1,1)$	Підприємство використовує для покриття запасів, крім власних оборотних коштів, також і довгострокові кредитні кошти
	1	1	нестійке фінансове становище – $S=(0,0,1)$	Нестача джерел для фінансування запасів
			кризове фінансове становище – $S=(0,0,0)$	Підприємство має кредити та позики, не повернені своєчасно, а також прострочену кредиторську та дебіторську заборгованість

У системі аналізу фінансової конкурентоспроможності важливе місце належить фактору рентабельності, розрахунок якої наведено в табл. 5.

Таблиця 5

Показники рентабельності підприємства ПАТ “Україна”
(розраховано авторами за [5])

№ п/п	Показник	2010 р.	2011 р.	Відхилення
1	Рентабельність активів	0,36	0,31	-0,05
2	Рентабельність власного капіталу	0,36	0,31	-0,05
3	Рентабельність діяльності	0,37	0,39	0,02
4	Рентабельність продукції	0,34	0,43	0,09

Як видно з табл. 5, підприємство є рентабельним, хоча рентабельність його активів і власного капіталу зазнає позитивних змін, а рентабельність діяльності та рентабельність продукції зменшилися.

Отже, сільськогосподарське підприємство має задовільний фінансовий стан, основні показники його діяльності відповідають нормативним значенням. У цілому у 2011 році порівняно з 2010 роком фінансовий стан підприємства погіршився, незважаючи на розширення обсягів його діяльності та збільшення прибутковості. Головною проблемою підприємства є зниження оборотності обігових коштів і поточної платоспроможності, що призвело до залучення короткострокових та довгострокових кредитів банку. Треба зазначити, що така ситуація пояснюється значними фінансовими вкладеннями в незавершене будівництво (1 487 тис. грн), основні засоби (15 758 тис. грн), запаси (8 672 тис. грн).

Підприємство обрало таку стратегію фінансування з метою розширення обсягів своєї діяльності за рахунок позикових коштів. Співвідношення власних позикових коштів при цьому залишається на безпечному рівні – 9,2 у 2010 році та 6,6 у 2011 році, тому така стратегія є цілком виправданою. На довгострокову перспективу, при збереженні такої тенденції розвитку, тип фінансової стійкості за її трикомпонентним показником визначається нестійкий через загрозу залежності від зовнішнього кредитування.

Виходячи з того, що продукція підприємства протягом тривалого періоду користується попитом у споживачів, воно вдало поєднує вирощування зернових, технічних культур і розведення птиці, у зв'язку із чим майже не залежить від постачальників сировини та є захищеним від змін на ринку сировини й ресурсів.

Висновки. Отже, фінансова конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств – це такий їх фінансовий стан, який віддзеркалює не лише досягнення та результати за всіма видами діяльності за певний період, а й визначає передумови розвитку підприємства на довгострокову перспективу.

Аналіз фінансової конкурентоспроможності потрібно проводити на основі методів і прийомів фінансового аналізу в такій послідовності:

1. Визначення динаміки валюти балансу та загальна оцінка складу й структури майна.
2. Аналіз оборотності обігових коштів, ліквідності та платоспроможності (фінансової стійкості).
3. Оцінка здатності до самофінансування та незалежності від зовнішніх джерел фінансування.
4. Визначення типу фінансової стійкості підприємства на довгострокову перспективу.
5. Аналіз показників рентабельності та динаміка їх зміни.
6. Аналіз зовнішніх факторів конкурентоспроможності, до яких належать наявність попиту на вироблену продукцію, здійснення різноманітних видів діяльності, захищеність від змін ринкового середовища.
7. Розробка системи заходів щодо підвищення конкурентоспроможності, які є підставою до прийняття ефективних управлінських рішень.

Основними методами аналітичних досліджень при цьому є порівняльний та структурний аналіз річної фінансової звітності сільськогосподарських підприємств за роками, коефіцієнтний аналіз конкурентоспроможності, аналіз абсолютних і відносних показників фінансової стійкості.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають у дослідженні питань державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції, цінової конкурентоспроможності й особливостей процесу ціноутворення, обґрунтуванні інструментів підвищення попиту на продукцію сільськогосподарських підприємств України.

1. Горшкова Т. Ю. Конкурентоспроможність підприємства. Наукове товариство Івана Кушніра [Електронний ресурс] / Т. Ю. Горшкова. – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=10502>.

2. Коваленко О. Ю. Фінансовий аналіз : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. Ю. Коваленко. – Миколаїв : Ліон, 2012. – 314 с.
3. Круглов М. И. Стратегическое управление компанией / М. И. Круглов. – М. : Рус. деловая л-ра, 1998. – 768 с.
4. Мошнов В. А. Комплексная оценка конкурентоспособности предприятия [Электронный ресурс] / В. А. Мошнов // Корпоративный менеджмент. – Режим доступа : http://www.cfin.ru/management/strategy/estimate_competitiveness.shtml
5. Офіційний сайт державної установи “Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smida.gov.ua>.
6. Про затвердження положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації. Наказ Міністерства фінансів України, Фонд державного майна України № 49/121 від 26.01.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 35. – С. 411. – (Офіційний документ Верховної Ради України. Наказ).
7. Смирнов Ю. О. Формування механізму управління фінансовою конкурентоспроможністю підприємства : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Ю. О. Смирнов. – 2007.
8. Чухрій М. В. Фінансова конкурентоспроможність підприємств та її складові / М. В. Чухрій // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 1. – Т. 1. – С. 27–29.
9. Шемчук Л. О. Конкурентоспроможність підприємства в системі чинників її забезпечення [Електронний ресурс] / Л. О. Шемчук // Матеріали I Міжнар. наук.-практ. Internet-конференції [“Управління економічною діяльністю промислових підприємств в системі сучасних глобалізаційних процесів”]. – Режим доступу : <http://mev-hnu.at.ua/>.

УДК 339.162.4

ББК У422.2

Ковалюк О.М., Кріль Я.Я.

ПОВЕРНЕННЯ ТОВАРІВ У ТОРГІВЛІ: ОБЛІКОВІ ТА ПОДАТКОВІ НАСЛІДКИ

Львівський національний університет
імені Івана Франка,
Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України,
кафедра обліку і аудиту,
79008, м. Львів, просп. Свободи, 18,
тел.: 0322394024,
e-mail: blahodyr@rambler.ru

Анотація. Стаття присвячена дослідженню основних засад обліку повернення товарів у торговельній сфері. Висвітлено проблемні аспекти обміну товару з істотним недоліком на якісний товар. Окреслено особливості коригування доходів і витрат для розрахунку податку на прибуток і зобов'язання з податку на додану вартість.

Ключові слова: витрати, гарантійний термін, дохід, звичайна ціна, істотний недолік, податок на прибуток, податок на додану вартість, продавець, справедлива вартість, товар.

Annotation. The article is devoted to research of basic principles of account of returning of commodities in a point-of-sale sphere. The problem aspects of exchange of commodity are reflected with the substantial failing on a high-quality commodity. The features of correction of profits and charges are outlined for the calculation of income tax and obligation from a tax value-added.

Key words: charges, guarantee term, profit, ordinary price, substantial failing, tax, value-added tax, salesman, fair value, commodity.

Вступ. Визначення особливостей обліку операцій з повернення товару є актуальним питанням, оскільки сучасні ринкові відносини неможливі без операцій купівлі-продажу товарів. Виходячи з умов договору купівлі-продажу товарів, продавець передає покупцю якісний товар. Так, згідно із ч. 1 ст. 675 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435–IV (далі – ЦКУ), товар, що передається продавцем, повинен відпо-